

**Марина Олександрівна ЦИБЕНКО**

Аспірантка кафедри філософських і політичних наук,  
Черкаський державний технологічний університет,  
бул. Шевченка, 460, Черкаси, Україна;  
завідувачка відділу науково-просвітницької та виставкової роботи,  
Черкаський обласний краєзнавчий музей,  
вул. Слави, 1, Черкаси, Україна

E-mail: [marmuse@i.ua](mailto:marmuse@i.ua), ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8712-8784>

УДК [122/129:82-1]”1960”

**АРХЕТИПНИЙ АНАЛІЗ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА В КОНТЕКСТІ  
НАЦІОНАЛЬНИХ ПАМ'ЯТТЄВИХ ПРАКТИК**

*Received 2 June 2024; revised 25 June 2024; accepted 29 June 2024*

DOI: 10.15421/352419

**Анотація**

У статті запропоновано до розгляду творчу спадщину поета-шістдесятника Василя Симоненка крізь призму архетипного методу. Методологічною базою дослідження стали принцип міждисциплінарності, методи архетипного та компаративного аналізу, а також концепція мови як «дому буття» (М.Гайдеггер). Актуальність даного розгляду зумовлена зростанням теоретичного та практичного інтересу соціальної філософії до різних історико-культурних форм духовних феноменів супротиву та соціальної згуртованості в умовах тоталітарного тиску. У громадянській ліриці поета виявлено присутність маркерів психоаналітичних структур юнгівських архетипів самості, Тіні, Матері та обґрунтованих теорією українських національних архетипів і дослідженнями української ментальності парадигм софійності, архетипу Землі, аграрного й козацького підґрунтя української ментальності, високого статусу роду й родини, ціннісного ставлення до минулого. Простежено прояви у поетичному слові філософії свободи, людської гідності та національного самовизначення. У результаті розкриття теми також відмічено, що поезія В.Симоненка вирізняється яскравими рисами індивідуалізму, україноцентризму, емоційності, сміливості або індивідуального бунту, що є способом оприявлення своєї національної ідентичності в умовах колоніалізму.

Центральною ідеєю розвідки стало положення про те, що архетипний метод є сучасним науковим методом, що пропонує широке коло інтерпретацій у галузі людинознавства, експлікації філософських смислів та проблематизації колективних феноменів олюднення буття, у тому числі дослідження національних культур. Одним з важливих висновків статті є теза про онтологічний статус соціокультурного явища шістдесятництва як прояву нонконформізму та протидії догматизму, в світоглядній основі якого важливими були філософія гідності, свободи, захисту національної самобутності, культурного плюралізму, творчого самовираження.

**Ключові слова:** людина цілісна, архетип, ідентичність, ментальний простір української національної ідентичності, свобода, національна філософія, пам'ять.

**AN ARCHETYPAL ANALYSIS OF VASYL SIMONENKO'S WORK IN THE CONTEXT OF  
NATIONAL COMMEMORATIVE PRACTICES**

**Abstract**

The article deals with the creative heritage of the Sixties poet Vasyl Symonenko through the prism of the archetypal method. The methodological basis of the research is the principle of interdisciplinarity, methods of archetypal and comparative analysis, as well as the concept of language as a «house of being» (M.Heidegger). The relevance of this consideration is due to the growing theoretical and practical interest of social philosophy in various historical and cultural forms of spiritual phenomena of resistance and social cohesion under

*totalitarian pressure. The presence of markers of psychoanalytic structures of Jungian archetypes of the Self, Shadow, and Mother, as well as paradigms of Sophia, the Earth archetype, agrarian and Cossack background of Ukrainian mentality, high status of the family and value attitude to the past, substantiated by the theory of Ukrainian national archetypes and studies of Ukrainian mentality, is revealed in the poet's civil lyrics. The author traces the manifestations of the philosophy of freedom, human dignity and national self-determination in the poetic word. As a result of the study, it is also noted that V.Symonenko's poetry is characterized by vivid features of individualism, Ukraine-centrism, emotionality, courage or individual rebellion, which is a way of manifesting one's national identity in the context of colonialism.*

*The central idea of the study is that the archetypal method is a modern scientific method that offers a wide range of interpretations in the field of humanities, explication of philosophical meanings and problematization of collective phenomena of humanization of life, including the study of national cultures. One of the important conclusions of the article is the thesis about the ontological status of the socio-cultural phenomenon of the Sixties as a manifestation of non-conformism and counteraction to dogmatism, in the worldview of which the philosophy of dignity, freedom, protection of national identity, cultural pluralism and creative expression were important.*

**Keywords:** *holistic person, archetype, identity, mental space of Ukrainian national identity, freedom, national philosophy, memory.*

### **Постановка проблеми.**

Поетичну творчість за ступенем поширення та оприлюднення можна віднести до категорії публічної інформації, яка здійснює соціальний вплив, що за ступенем емоційності нерідко характеризується значною мірою екстраверсії. Для аналізу впливу інтерпретацій публічної інформації на свідомість людини (на прикладі поетичної творчості) актуально використовувати метод архетипного аналізу, високо оцінений українським філософом Сергієм Кримським як ефективний метод культурологічних досліджень, що спирається на засади української національної філософії та етнопсихології. Дослідження таких феноменів історії культури як архетипи дає можливість простежити шляхи та способи збереження і транслювання колективного досвіду, світовідчуття та світорозуміння.

### **Аналіз досліджень і публікацій.**

Означення ролі поетичного й мистецького спадку у відображенні життя суспільства сягає «Поетики» Арістотеля, де античний мислитель порівнює поетичний текст з історіописанням [Арістотель 1967]. До питань літературознавчого психоаналізу звернувся К.Юнг в роботі «Психологія та поезія» [Юнг 2002].

Німецька дослідниця А.Ассман здійснює ґрунтовне дослідження проблематики та визначення форм колективної пам'яті, спираючись на усну традицію та творчість письменників, зокрема Шекспіра, таким чином

верифікує власну гіпотезу [Ассман 2014]. Відтак, останні добре ілюструють пам'яттєвий дискурс. Ряд ілюстративних прикладів знаходимо й в англійського соціального антрополога П.Коннертона та французького дослідника пам'яті П.Нора.

Теорія українських національних архетипів, розроблена в лоні Київської школи філософствування, актуалізує роль ментальності, національної філософії, культури та патернів поведінки, що мають загальносвітове та національно-специфічне підґрунтя. Українська дослідниця О. Гордійчук, звертаючись до напрацювань у питанні української ментальності, архетипів української культури С.Кримського, О.Стражного, М.Юрія, систематизує наступні вагомні для українського народу архетипи, що неодмінно впливають на психоповедінкові установки: архетип Землі, особистої свободи, Матері, долі, домінування минулого над майбутнім, бідності та ін. [Гордійчук 2018: 17].

**Метою дослідження** є в контексті архетипного методу як дискурсивного простору аналітичної психології та вивчення феномену колективного несвідомого розглянути поетичну творчість українського поета Василя Симоненка і показати її здатність в умовах тоталітарного режиму зберігати основи національної ідентичності українців.

**Методологічною рамкою** дослідження стали напрацювання західної

психоаналітичної школи, у першу чергу, базове бачення архетипів як структур і праформ колективного несвідомого, запропоноване К.Юнгом, та теорія українських національних архетипів, розгорнута українським філософом С. Кримським та актуалізована дослідженнями науковців Української школи архетипіки, окремими вченими у філософських, соціологічних, менеджерсько-управлінських, лінгвістичних та мистецьких візіях (В.Личковах, Е.Афонін, О.Донченко, М.Юрій, Ж.Свірська, Х.Білоус, О.Бичковьяк, Н.Гордієнко, О.Гордійчук, Л.Гоц, Л.Дикіна, Н.Лисюк, Х.Береговська та ін.).

### **Виклад основного матеріалу.**

Міфопоетичні образи та психосоціальні архетипи як універсалії матриці культури з вагомою компонентою національних особливостей історії, культури та ментальності становлять цікавий аспект дослідження цивілізаційної історії людства. Можна інтерпретувати думку Л.Дикіної про те, що «архетипи відносяться до універсальних загальнолюдських категорій, тоді як архетипні образи (лінгвокультуреми), які продукують їх, являють собою специфічне національне явище» [Дикіна 2017: 150] у тому баченні, що художньо-мистецькі засоби найкраще відображають особливості національного менталітету та історичної ситуації.

Поняття «архетипу» у своїй психоаналітичній теорії вжив К.Юнг на початку ХХ століття. З тих пір термін набув багатьох змістів і конотацій, зокрема, психоаналітичного, лінгвістичного, мистецтвознавчого, текстологічного, а з початком ХХІ ст., ери цифрових медіа, ще був розвинений у застосуванні в маркетингу та брендингу. Термін «архетип» сьогодні використовується у багатьох значеннях. Психоаналітичне бачення феномену архетипу передбачає його структуротворчість в основі особистісного та колективного несвідомого. Як первообраз, праформа, архетипи легко впливають на людські мислення і поведінку. У результаті синергії свідомості й несвідомих структур виникають і транслюються символи, що мають архетипічне підґрунтя. Соціальний вимір пам'яті як результат свідомого і підсвідомого відображення дійсності

вміщує серед інших феноменів архетипний пласт, позначений глибокою кумулятивністю культурного буття у часовому процесі. Відтак, є підстави для науковців називати архетипи формою колективної пам'яті, здатної уміщувати і передавати колективні уявлення, схильності та досвід. Найкраще давність архетипів демонструють міфи, казки, усна народна творчість, забобони. Крім того, як втілення ментальності, архетипів (несвідомого), архетипних уявлень (символів), як маркер національних пам'яттєвих практик можуть виступати літературні тексти, не лише давні, але й сучасні.

«Існує кілька поглядів на функцію писемності та літературних текстів в історії культури. Одним з ключових «історико-культурних» визначень їхньої ролі є презентація обох феноменів як основних носіїв суспільної пам'яті», – констатує з цього приводу український вчений Роман Голик [Голик 2017]. Загалом можна зазначити, що літературний твір належить до явищ культури, що відображає усі складові й трансформації культуральних процесів. Особливою увагою до текстуальності, інтертекстуальності позначений період інтелектуального пошуку та філософського освоєння світу, відомий як «лінгвістичний поворот» ХХ століття, та сучасний етап посмодерністських інваріантів культурного та соціального буття.

Для ілюстрування застосування архетипних конструктів у поетичній творчості варто звернутися до творчого спадку українського поета і журналіста В.А.Симоненка, що репрезентує колективну пам'ять про етнокультурні основи українців в умовах тоталітарного космополітичного режиму радянської дійсності. За своє коротке життя Василь Андрійович Симоненко (1935-1963) залишив значний поетичний спадок громадянської та любовної лірики. Народився і виріс на Полтавщині, дитинство поета припало на воєнні роки. Мати поета – Ганна Федорівна Щербань. Батька замінив Василеві дід Федір Трохимович. Завершити аспірантуру факультету журналістики Київського університету, де навчався, не зміг через активну громадянську позицію. Біографічна інформація про поета засвідчує, що ряд своїх творів він написав після робочих

журналістських відряджень по районах Черкащини, спілкування з їхніми жителями. В умовах радянської цензури за життя надрукував лише збірку поезій «Тиша і грім» (1962) і казку «Цар Плаксий і Лоскотон» (1963).

Діяльність та поетична творчість Василя Симоненка належить до культурно-історичного явища в українській літературі, що означилося творчістю молодих талановитих поетів початку 1960-х років. Діяльність Симоненка у Київському Клубі творчої молоді сприяла розкриттю злочинів сталінського режиму проти людяності, пошуку та встановленню місць масових поховань на Лук'янівському та Васильківському кладовищах, у Биківнянському лісі. Самовидавні поезії Симоненка поклали початок українському рухові опору 1960-1970 рр. Загалом, у феномені шістдесятництва можна вбачати парадигму архетипу самості (пошуку себе й рідного) і філософію свободи у «закритому суспільстві» (К.Поппер) Радянського союзу.

Серед головних архетипних маркерів у творчості Василя Симоненка можна простежити юнгівський архетип самості. Як й інші концепції, у яких центральне місце займає поняття self, архетип самості, особистісне Я бачимо наскрізною лінією в поезіях автора:

«Я – син краси і голубої мрії,

Я – автор ненаписаних поем.

Я – твоя мука і твоє сумління» («Монолог маленького привида» з поеми «Кирпатий барометр», 1962) [Симоненко 2023: 125].

Самість як індивідуалізація, самоцінність Я підкреслюється українською національною філософією. Сергій Кримський сформулював людський тип існування відмінний від світу речей, людську присутність в Універсумі як Особистість: «Усвідомлення індивідуальності утворює вищу інстанцію людської самості – особистість» [Кримський 2008: 40].

«У кожного Я

Є своє ім'я,

На всіх не нагримаєш грізно,

Ми – це не безліч стандартних «я»,

А безліч всесвітів різних» [Симоненко 2023: 163].

Парадигма унікальності внутрішнього світу кожної особистості виразно висловлена

в рядках поезії В.Симоненка «Ти знаєш, що ти – людина?».

Вагомість постаті особистої матері та її психологічного образу, навіть попри багатомірність характерних рис, серед яких магічний авторитет жіночого, мудрість і духовна висота, доброта і турботливість («материнська добра ласка» у В.Симоненка), а також протилежні властивості потаємного, темного, однозначно визначає К.Юнг [Юнг 2018: 114]. У житті Василя Симоненка був постійний зв'язок з матір'ю, перед смертю він залишив заповіт до Спілки письменників України із проханням подбати про родину та матір.

Проникливе ставлення до матері знаходимо в багатьох рядках автора: «Очі материнські і білява хата» («Лебеді материнства», 1962), «І буде плакати і журитись мати, / коли сини ітимуть на війну». Поезія В.Симоненка «Мати» – втілення синівської любові й всеохопного образу Матері. Вірш «Одинока матір» – співчуття матерям, які виховували дітей самотужки. Україна в архетипному шарі поетики Симоненка постає у метафорі неньки-матері як «ненаглядна, горда, єдина», яка дала вітальну енергію життя, «кров гарячу пустила до жил», у яку поет «закоханий палко, без міри».

Архетипна традиція як першооснова колективного несвідомого відгравала важливий сенс у різні культурно-історичні епохи від архаїки до постсучасності. Ціннісно-смісловне ядро архетипів складає основу ментальності нації, детермінуючи індивідуальний психологічний рівень, та зв'язує між собою покоління. М.Северінова розглядає архетипи як соціальну пам'ять, що є основою культурно-історичної та соціальної зміни буття, ціннісно-смісловним стрижнем культури, адже вони акумулюють загальні знання й досвід [Северінова 2013: 181]. Отримуючи свій лінгвістично-літературний вияв, архетипи стають зрозумілими в просторі попередньої культури, разом з тим, твори минулого, образність, створена попередниками, транслують як загальнокультурні, так і національно-своєрідні смисли, що слугують медіумами пам'яті й досвіду.

Українські національні архетипи, виокремлені український філософом Сергієм Кримським, як детермінанти

соціокультурного життя, спираються на за-сади української національної філософії та етнопсихології. Okремо варто нагадати операціональне розрізнення в науковому дискурсі конфігурації форм суспільної свідомості Р.Демчук, яка підкреслює, що «під ментальністю у метафізичному сенсі ми розуміємо світоглядні установки (картину світу) певного народу, а під менталітетом – моделі поведінки (національний характер)». Першу категорію характеризують наступні риси: кордоцентризм, софійність, антеїзм, анархізм, другу об'єктивують чуйність, кмітливність, хазайновитість та волелюбність [Демчук 2017: 29-30].

Розуміння і розрізнення архетипних образів (навіть на несвідомому рівні) можна вважати прикладом символічної комунікації за допомогою знаків і символів, що уміщує всю повноту соціального буття у своєму внутрішньому зв'язку індивідуального і колективного. «Архетип по суті своїй представляє несвідомий зміст, який, щойно стає сприйнятий і усвідомлений, змінюється відповідно до індивідуальної свідомості, у якій він і зринає», – зазначав К.Юнг [Юнг, 2018: 14]. Символічні інтеракції у творчості В.Симоненка місять інформацію про культурно-історичні зразки, моделі духовно-етичних ідеалів українства: людиноцентризм, україноцентризм, значення селянської нації.

У поезіях В.Симоненка яскраво простежується його індивідуальна філософія та ідентифікаційні маркери – приналежність до української нації. Любов до батьківщини межує з синівською любов'ю: «Ненаглядна, горда, єдина / Україна моя». У творчості В.Симоненка Україна як метафоричний ойкуменічний край вбирає в себе всю духовну досконалість, софійний потенціал буття, набуваючи одухотвореного статусу. Поет звертається до Особистості, а не до території: «Україно! Ти для мене – диво!», «Україно! Яка в тебе мрія шалена!». Так само рис «колективного Батька» набуває «Український народ», заради якого поет «горів» і «упав зорею».

С.Кримський, застосовуючи поняття запропоновані М.Гайдеггером, високо підносить національну специфікацію символіко-культурної тріади «Дім – Поле – Храм», де

символ дому характеризує антропоцентричне буття від сім'ї до національної солідарності, людину в Універсумі, концепт поля знаменує життєвий топос людності, вітальність, коріння роду, ідея храму пов'язана зі святинями людини та етносу [Кримський 2008: 352]. У рядках поезії «Є тисячі доріг, мільйон вузьких стежинок», написаних коли стан здоров'я поета вже значно погіршився, датованих 19 вересня 1963 року, поет констатує, що «мушу я йти на рідне поле босим», і далі, передчуваючи смерть, пояснює: «Бо нива ця – моя! Тут я почну зажинок».

Серед окреслених і систематизованих вченими вагомих для українського народу архетипів: архетип Землі, особистої свободи, Матері, долі, домінування минулого над майбутнім, бідності та ін. [Гордійчук 2018: 17] – архетип Землі тісно переплетений з аграрною характеристикою української етноментальності. Архетип землі, яка живить і життєдайно проростає, бачимо у поезії «Дід умер», в якій старезного діда поховали «навіки у землю святу», повернувши «у лоно землі» [Симоненко 2023: 59]. Рядки поезій В.Симоненка «Земле рідна!», «Земля – мов казка», «О земле з пероранним чолом», «...скільки раз це бачила Земля!» також актуалізують архетип землі, який в українському менталітеті, на переконання С.Кримського, інтегрував в собі аграрно-виробничий, соціально-історичний та духовно-культурний атрибути національного життя, звичаїв та обрядів [Кримський 2008: 356].

Як і земля, у художніх образах поета дорога одухотворена й «жива»: «Де, здається, спокій і нема нікого / тільки завмирає, журиться дорога», «Розвели нас дороги похмурі», «Дорога закричала», «Як він ішов! / Струменіла дорога...» («Перехожий», 1962), «Бо тисяча доріг, мільйон вузьких стежинок / Мене на ниву батьківську веде...».

Близькою до одухотвореного образу дороги постає метафора брами як момент переходу, порталу, пошуку («Брама»).

Авторський колектив монографії «Антропологічний код української культури і цивілізації» (О.Рафальський, Я.Калакура, В.Коцур, М.Юрій) розглядає культурну модель козацтва як характеристику української

антропосоціальної самобутності, що представляє тяглість історичного континууму від звичаєвого права й архаїки та втілення ідейної матриці «відходу» і «буферного» способу життя у поєднанні осілої хліборобської та кочової, войовничої її складових [Рафальський 2020: 347-349].

«Ми народились в муках, щоб родити,  
Синами обезсмертити свій рід,  
Щоб квітнув на диво всього світу

Козацький геніальний родовід!» («Ранок» з поеми «Кирпатий барометр», 1962) [Симоненко 2023: 126].

Важко переоцінити значення роду, родинного виховання, традицій для української історії, де період козаччини втілює уявлення і установки волі до свободи, моральних чеснот «особливого типу українця – селянина-воїна, який відчував себе вільним у степових просторах» [Кримський 2008: 356].

Показово, що переважно, як і матриця моральних чеснот, архетипи мають подвійну природу. Юнгівський архетип Тіні як вселенське зло постає у поета в образах людських негідностей:

«Відгодована злість і хитрість,  
І закутана в броню брехня  
Атакують добро і щирість

Серед ночі й білого дня» («Замість вечірньої молитви» з поеми «Кирпатий барометр», 1962) [Симоненко 2023: 122].

Тінь – це темна сторона людського життя. «В боротьбі за правду проти тьми» поет зневажає всі «образи» й «кривди», бо вони другорядні й позбавлені сили перед силою любові, добра й милосердя.

Сергій Кримський поділяє і описує головний принцип традиції філософії моралі: «Найголовнішим самовизначенням особи є вибір між добром і злом, гріхом і благодаттю, через який і здійснюються ітерації людської свободи» [Кримський 2008: 47]. Метафоричний сюжет дитячого твору Василя Симоненка «Цар Плаксій і Лоскотон» дуже точно передає смисл боротьби добра і зла з втіленням міфологеми християнської антропології й загальнолюдських морально-етичних цінностей.

Ще однією вагомою світоглядною позицією, яку висловлює поет, є ціннісне ставлення

до минулого, історії й досвіду народу. У поезії «Дід умер» дід покинув лише своє тілесне існування, а «його пристрасть і гнів, / його радощі й муки» він передав живим трансгенераційно як пам'ять поколінь, що вбирає в себе досвід, цінності, усвідомлення і прагнення, яких онуки вже не зможуть зректися. У поезії «З дитинства» автор дякує дідові за мудрість народних пісень і балад, в яких між рядків прочитувалася історія України, її боротьба з поневоленням. Саме акумулюючи досвід попередніх поколінь, виникає феномен софійності, не просто мудрості, а інтелектуальної моралі.

«Щось у мене було

І від діда Тараса,

І від прадіда –

Сковороди», – поет рефлексує власне світовідчуття українця.

Поет висловлює контрпозицію до забуття. Антитезу в поетичному слові до створення слави полеглих у бою героїв шляхом упорядкування і підтримання могил, встановлення пам'ятних дат, що активізують публічне колективне пам'ятання, подають рядки Василя Симоненка про німецьких солдат:

«Життя твій слід і пам'ять загубило:

Нема хреста, ні імені, ні дат –

Стоїть німа, ошукана могила,

Де спить безславно фюрера солдат»

(«Ошукана могила», 1958) [Симоненко 2023: 55].

Свобода, як базова потреба людини, культурно-цивілізаційна універсалія та особлива риса українського національного світосприйняття, вкорінена в лицарський дух українського козацтва, багаторічний супротив, у тому числі засобами культури, поневоленню та бездержавності, у феномені шістдесятництва постає у розлогу філософію імперативності людської гідності, духовної самобутності, вартості кожного життя та, одночасно, мужності страждати й загинути за ці цінності. Цінність свободи, як константа демократичних принципів, соціальних свобод і прав людини, нонконформізму та нетерпимості до проявів тоталітаризму, лягла в основу українських феноменів культурно-мистецького руху шістдесятництва та дисидентства.

Отже, архетипи як загальнокультурні універсалиї та психоаналітичні наскрізні структури колективного несвідомого складають методологічну основу дослідження національної культури і ментальності. Таке етапне в українській історії соціокультурне явище як шістдесятництво або «літературний спротив», світоглядними засадами якого стали філософія гідності, свободи, захисту національної самобутності, культурного плюралізму, творчого самовираження, являло собою форму нонконформізму та протидії догматизму. Поетичний спадок поета-шістдесятника Василя Симоненка, життя якого обірвалося 1963 року у неповні 29 років, вирізняється яскравими рисами індивідуалізму, україноцентризму, емоційності, сміливості (індивідуального бунту або оприявлення своєї національної ідентичності в умовах колоніалізму). У рядках його поезії можна простежити антропоцентричну парадигму від родини до національної солідарності, ідеологію софійного, освяченого «інтелектуальною любов'ю» (Г.Кониський) життя, зв'язок з материнським

початком життя та його екзистенційну цінність.

#### Висновки.

Архетипи як структури колективного несвідомого, праформи і передумови впливу на людські мислення і поведінку проявляються в міфах, легендах, фольклорі, казках і художній творчості. Інтерпретаційний аналіз за допомогою архетипного методу становить сучасний актуальний метод культурологічних досліджень. Творчість письменників-шістдесятників як вияв національної свідомості та частина боротьби за національну ідентичність в умовах тоталітарної держави викликає незмінний інтерес науковців, громадських та політичних діячів. Спроба показати громадянську лірику поета і журналіста Василя Симоненка через площину тяглості і прояву національного ментального простору, національних символіко-образних схем та ідей, елементів історії, культури доводить наявність архетипних основ та образів у його творчості, що можна означити маркерами національної ідентичності українства.

#### Бібліографічні посилання

- Антропологічний код української культури і цивілізації.* (2020). У двох кн. / О.О.Рафальський (кер. авт. кол.), Я.С.Калакура, В.П.Коцур, М.Ф.Юрій (наук. ред.). Кн. 1. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАНУ.
- Арістотель. (1967). *Поетика* / пер. з старогрец. Б.Тен; вступ. стаття і ком. Й.У.Кобова. К.: Мистецтво.
- Ассман, А. (2014). *Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті*; пер. з нім. К.Дмитренко, Л.Доронічева, О.Юдін. К.: Ніка-Центр.
- Голик, Р. (2017). Пам'ять культури на роздоріжжі науки: проблеми теорії. *Україна модерна: міжнародний інтелектуальний часопис*. 14 серпня. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uamoderna.com/demontazh-pamyati/holyk-collective-memory/> (дата звернення 27.03.2024)
- Гордійчук, О.О. (2018). Архетипи української ментальності: соціально-філософський аналіз. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*, 1, 15-19.
- Демчук, Р.В. (2017). Ментальність як ідентифікаційне поняття у матриці української культури. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва. Серія «Культурологія»*, 1, 28-33.
- Дикіна, Л.В. (2017). *Архетипи та архетипічні образи*, у: *Матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Пізнавальний та перетворювальний потенціал історичної психології як науки»* (2 лютого-2 березня 2017). ОНУ ім. І.І.Мечникова та ін.; за заг. ред. Н.В.Родіна та ін. Одеса: ОНУ, 149-150.
- Кримський, С.Б. (2008). *Під сигнатурою Софії*. К.: ВД «Києво-Могилянська Академія».
- Северінова, М.Ю. (2013). Теорія К. Юнга про архетипи та її вплив на художню (музичну) культуру. *Культура України*, 40, 176-184.
- Симоненко, В. (2023). *Молитва: Поезія, Щоденник, Рукописи*. Упоряд. В.І.Пахаренко. Черкаси: Видавець О.Третьяков.
- Юнг, К.Г. (2018). *Архетипи і колективне несвідоме*. Пер. з нім К.Котюк; наук. ред. О.Фешовець. Львів.: Астролябія.

Юнг, К. (2002). *Психологія та поезія, у: Антологія світової літературно-критичної думки XX ст.: антологія / упоряд. та ред. М. Зубрицька*. Львів: Літопис, 119-138.

#### References

- Aristotel. (1967). *Poetyka* [Poetics]. (B. Ten, Trans). K: Mystetstvo. (in Ukrainian)
- Assman, A. (2014). *Prostory spohadu. Formy ta transformatsii kulturnoi pamiaty* [Spaces of remembrance. Forms and transformations of cultural memory]. (K.Dmytrenko, L.Doronicheva, O.Yudin, Trans). Kyiv: Nika-Tsent. (in Ukrainian)
- Demchuk, R.V. (2017). Mentalnist yak identyfikatsiine poniattia u matrytsi ukrainskoi kultury [Mentality as an identification concept in the matrix of Ukrainian culture]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstva. Seriiia «Kulturolohiia»*, 1, 28-33. (in Ukrainian)
- Dykina, L.V. (2017). *Arkhetypy ta arkhetypichni obrazy* [Archetypes and archetypal images], in: N.V.Rodina (Eds.), *Materialy V Mizhnarodnoi naukovo-praktychna internet-konferentsii «Piznavalnyi ta peretvoriuvalnyi potentsial istorychnoi psykhologii yak nauky»*, 149-150. ONU im. I.I.Mechnykova ta in. Odesa: Odeskyi natsionalnyi universytet. (in Ukrainian)
- Holyk, R. (2017). Pamiat kultury na rozdorizhzhzi nauky: problemy teorii [Cultural Memory at the Crossroads of Science: Problems of Theory]. *Ukraina moderna: mizhnarodnyi intelektualnyi chasopys* (August, 14). Retrieved March 27, 2024, from <https://uamoderna.com/demontazh-pamyati/holyk-collective-memory/> (in Ukrainian)
- Hordiichuk, O. O. (2018). Arkhetypy ukrainskoi mentalnosti: sotsialno-filosofskyi analiz [Archetypes of Ukrainian mentality: socio-philosophical analysis]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filosofski nauky* (Issue 1), (pp. 15–19) [in Ukrainian].
- Krymskyi, S.B. (2008). *Pid syhnaturoiu Sofii* [Under the signature of Sophia]. K.: VD «Kyievo-Mohylianska Akademiia». (in Ukrainian)
- Antropolohichni kod ukrainskoi kultury i tsyvilizatsii* [Anthropological code of Ukrainian culture and civilization]. (2020). Rafalskyi, O.O. (Ed.). Kyiv: IPIEND im. I.F.Kurasa NAN Ukrainy. Kn. 1. (in Ukrainian)
- Severynova, M.Yu. (2013). Teoriia K. Yunha pro arkhetypy ta yii vplyv na khudozhniu (muzychnu) kulturu [Jung's theory of archetypes and its influence on artistic (musical) culture]. *Kultura Ukrainy*, 40), 176-184. (in Ukrainian)
- Symonenko, V. (2023). *Molytva: Poeziia, Shchodennyk, Rukopysy* [Prayer: Poetry, Diary, Manuscripts]. V.I. Pakharenko (Ed.). Cherkasy: Vydavets O. Tretiakov. (in Ukrainian)
- Yunh, K. (2002). *Psykhologii ta poeziia* [Psychology and Poetry], in: *Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky XX st.: antolohiia*. M.Zubrytska (Ed.). Lviv: Litopys, 119-138. (in Ukrainian)
- Yunh, K.H. (2018). *Arkhetypy i kolektyvne nesvidome* [Archetypes and the collective unconscious]. K. Kotiuk, Trans.), O.Feshovets (Ed.). Lviv.: Astroliabiia. (in Ukrainian)